

Хочемо і політику здійснювати науково і це є найскладнішим, тому що тут недостатньо лише вміння синтезувати максимально загальні висновки всіх наук, тут необхідно вміти об'єднати суб'єктивні фактори, людської взаємодії з його іноді непередбачуваними психологічними поворотами. Тому політика є не лише наукою, а й мистецтвом. А ідеологія, на мою думку, є відображенням реальної політики у свідомості людей. Наскільки є ця політика науковою, правильною, настільки захоплює і дана ідеологія [4, с. 1].

Отже секретар ЦК КПЧ з питань ідеології Ч. Цісарж відповідав за сферу освіти, науки та культури в період «Празької весни» зосередив свою увагу на ролі молоді, діяльності парламенту (ЧНР) та функцій ЗМІ в процесі демократизації чехословацького суспільства.

Джерела та література

1. Млынарж З. Мороз ударил из Кремля; [пер. с чешского С.И. Разуван] / З.Млынарж. – М.: Республика, 1992. – 287 с.
2. Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ. Sdruhu Čestmír Cisař // Rudé právo. – 1968. – 3 dubna. – S. 4-5
3. Druhá schůze prozatímní České národní rady. Z projevu předsedy České národní rady dr. Č. Cisaře // Rudé právo. – 1968. – 1 srpna. – S. 1, 3
4. Cesta je otevřena. Hovorim s tajemníkem ÚV KSČ Dr.Čestmírem Cisařem // Kulturní tvorba. – 1968. – № 15 – S.1,14
5. Cisař Č. Úloha tisku v naší společnosti / Č.Cisař // Rudé právo. – 1968. – 30 května. – S. 3
6. Česka národní rada zvolena // Rudé právo. – 1968. – 11 července. – S. 1
7. Česka národní rada vykročila do života. Na besedě s Dr. Čestmírem Cisařem // Rudé právo. – 1968. – 14 července. – S. 2
8. Naděje umírá poslední. Vlastní životopis Alexandra Dubčeka / [editor Jiří Hochman]. – Praha: Svoboda-Libertas, 1993. – 296 s.
9. Pažout J. Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20 století / J.Pažout. – Praha: Prostor, 2008. – 344 s.
10. Vývoj už není možno zvrátit. Hovoríme se sdruhem Čestmírem Cisařem // Rudé právo. – 1968. – 28 břazna. – S. 1,3
11. Zpráva o zasedání předsednictva ÚV KSČ // Rudé právo. – 1968. – 15 břazna. – S. 1
12. Skilling G. Harold Czechoslovakia's Interrupted Revolution / H.Skilling – Princeton: Princeton Univerity Press, 1976. – 924 p.

УДК 94:[28:323.272] (55) «1978/1979»

Д. Яковлева

ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ 1978-1979 рр.

Стаття має на меті окреслити досягнення Ісламської революції, та прихід на політичну арену в Ірані шіїтського ісламу і його взаємовідношення з процесом модернізації країни, як двох найважливіших потреб суспільства.

Ключові слова: Ісламська Революція, вестернізація, шіїтський іслам, модернізація.

The article aims to outline the achievements of the Islamic revolution, and the advent of the political arena in Iran to Shia Islam and its relationship with the process of modernization of the country, as the two most important needs of society.

Keywords: Islamic Revolution, Westernization, Shia Islam, modernization.

Актуальність проблеми дослідження. Революція 1978-1979 рр. в Ірані стала певним переломним моментом і зміною соціально-політичних пріоритетів. Державна система, що сформувалася в результаті революції, була побудована на принципах ісламу в його шіїтської інтерпретації. Це був перший досвід в історії XX ст. побудови теократичної шіїтської держави. До теперішнього часу ця проблема осмислювалася переважно як проблема політична і перебувала в полі інтересу насамперед політичної публіцистики. Однак вона видається надзвичайно актуальною для розуміння своєрідності історичного розвитку Ірану, оскільки безпосередньо пов'язана з таким глобальним питанням, як співвідношення традиційного та інноваційного в історії, а також є актуальною для розуміння основних тенденцій розвитку Близького і Середнього Сходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія сучасної республіки Іран є предметом активної уваги науковців. Спільним виявляється переважний акцент на проблеми політичного розвитку та геополітичної ролі Ірану. Характерно, що в роботах дослідників Ірану як пріоритетний напрямок виділяються дослідження соціально-політичних тенденцій розвитку Ірану після ісламської революції [10]. Науковцям притаманне прагнення обґрунтувати тезу про те, що ісламська революція не тільки не перервала поступальний розвиток Ірану, але і, навпаки, надала додаткові імпульси процесам модернізації країни.

У радянській та згодом російській історіографії можна виділити два періоди вивчення соціально-історичного розвитку Ісламської Республіки Іран (ІРІ). Перший: 1979 - початок 1990-х років, другий: початок 1990-х років - теперішній час. Науковим розвідкам першого періоду притаманне намагання вислати ісламську революцію в прокрустове ложе матеріалістичного підходу. В цьому ключі були написані монографії: С. Л. Агаєва [1], а також статті С. М. Алієва [4], А. З. Арабаджяна [5].

На початку 90-х рр. XX ст. російські сходознавці намагаються відійти від марксистсько-ленінської теорії. В 1991 р. А. З. Арабаджян в монографії «Іран. Влада, реформи, революції (XIX -XX ст.)» назвав революційні процеси 1978-1979 рр. «контрреволюцією» шіїтського духовенства[6]. Такі ж оцінки містилися в монографії Л. Е. Складярова «Іран 60-80 років: традиціоналізм проти сучасності: Революція і контрреволюція» [9]. Автор вважав, що революція 1978-1979 рр. не має права називатися революцією, а повалення монархії представляло собою реакційний політичний переворот прихильників аятоли Хомейні. У 1989 р. була видана колективна монографія «Іранська революція 1978-1979 рр. Причини і уроки», де причини, хід революції, а також подальший розвиток країни аналізувалися з цієї ж точки зору.

Об'єктом статті можна визначити перебіг суспільно-політичної трансформації Ісламської Республіки Іран в час ісламської революції та модернізаційних перетворень в державі.

Метою статті є дослідження характерних рис ісламської революції та процесу модернізації держави ІРІ.

Завдання роботи – визначити особливості та етапи ісламської революції, простежити її вплив на соціально-політичні та релігійні перетворення в країні.

Методами, на основі яких проводилося дослідження, є історичний та порівняльно-аналітичний.

Виклад матеріалу. Відбувшись 22 бахмана 1357 р. (11 лютого 1979 р.) в Ірані Ісламська революція характеризувалася такими особливостями, як всебічна участь у ній народу, довга історична боротьба і наявність спонукальних мотивів, організаторів, релігійних гасел, спільне керівництво революцією з боку інтелігенції і духовенства, що діяли рука об руку один з одним. Без сумніву, революція перемогла під релігійним керівництвом і під впливом найвишого наукового, релігійного та духовного авторитету аятоли Хомейні, якого ще за довгі роки до початку революції стали називати «імамом Хомейні». Перемога релігійної революції в епоху глобального розповсюдження соціалізму, заперечення метафізики та глобалізації політичного, економічного і культурного ладу Заходу, заснованого на секуляризмі, створила ґрунт для нового процесу як на національному, так і світовому рівнях.

В певному сенсі можна сказати, що Ісламська революція в Ірані стала першим важливим проявом ісламського світу в епоху глобалізації [4, с. 54].

Іскрою Революції виявилася опублікована 7 січня 1978 р. в офіційній газеті «Еттелаат» стаття, в якій аятолу Хомейні паплюжили як зрадника батьківщини. Стаття викликала вибух обурення серед віруючих.

Кульмінаційним моментом першого етапу революції стали широкі виступи населення 8 вересня 1978 р., що завершилися масовим кровопролиттям. З цього дня, названого в народі «чорною п'ятницею», розпочався другий етап, характерною рисою якого стало залучення до боротьби робітників і службовців майже всіх галузей виробництва. Соціальні верстви, які брали участь в русі, стали висувати поряд з економічними й політичні вимоги. Вирішальною силою революції фактично стали робітники: розпочатий в жовтні 1978 р. страйк на підприємствах Іранської національної нафтової компанії (ІННК) призвів у грудні до повного припинення видобутку нафти і паралізував тим самим економіку країни [8, с. 74].

Аятола Р. Хомейні, який жив в 1964 р. в еміграції в Іраку, а з жовтня 1978 р. у Франції, керувався в своїх виступах ідеєю створення в Ірані «ісламської республіки», що забезпечить більш-менш рівномірний розподіл багатств і звільнить країну від економічної залежності. Першочерговими завданнями ставилися: ліквідація наслідків зловживань шахського режиму, зокрема, звільнення політ'язнів, ліквідація САВАК, скорочення військового бюджету, спрямування доходів від нафти на потреби

економічного розвитку. Велику увагу передбачалося приділити відродженню сільського господарства і поліпшенню становища селян, розвитку промисловості на самостійній основі. У майбутній «ісламській республіці» обіцялося забезпечити рівні права для всіх релігій (крім бегаїтської), для всіх груп населення і політичних партій (крім партії Туде і марксистських угруповань, участь яких в уряді виключалася). Посилення ролі релігії і духовенства в державі не допускало спочатку прямої участі шиїтських керівників в уряді; шиїтські норми мали поширюватися лише на стиль життя і сімейний уклад громадян [3, с. 106].

Слід зазначити, що більшість релігійних лідерів, які перебували в Ірані, в цілому дотримувалися більш помірних, ніж Хомейні, позицій в питаннях внутрішньої політики. Для багатьох з них, зокрема С. К. Шаріатамадарі, була неприйнятною сама ідея республіканської форми правління. У своїх виступах вони обмежувалися вимогою встановлення в країні конституційної монархії шляхом повернення до конституції 1906 р., що передбачала широку участь духовенства в суспільно-політичному житті країни. Подібна точка зору була характерна і для багатьох представників світської політичної опозиції, які виступили навіть з засудженням деяких «екстремістських» дій, які нібито «провокували» владу на репресії і увільнювали теми «лібералізації». Деякі групи стали прямо висловлюватися за необхідність уникнення кровопролиття та домагатися мирними, конституційними засобами продовження «зверху» процесу «лібералізації» для переходу до конституційної монархії і навіть висловлювали в тій чи іншій формі незгоду з вимогою зречення шаха від престолу. З висловлюваннями подібного роду виступали керівник Національного фронту (НФ) К. Санджабі, член Виконкому НФ Ш. Бахтіяр і глава буржуазно-ліберального «Руху за свободу Ірану» М. Базарган [6, с. 124].

Аятола Хомейні різко засудив помірковану опозицію, а його відзови, які розповсюджувалися в країні у вигляді листівок та магнітофонних записів, зірвали закулісні контакти уряду, що почалися з її представниками. Значну роль в цьому зіграло розширення руху, що змусило помірковану опозицію зайняти більш жорстку позицію відносно монархії, близьку до поглядів Хомейні.

У програмних заявах комуністів – членів партії Туде, ставилося завдання боротьби за шлях соціалістичної орієнтації за допомогою широкого руху народних мас, очолюваних робочим класом, за повалення режиму Пехлеві і повну ліквідацію імперіалістичного, головним чином американського, впливу. Близькою до цієї програми дій була позиція ліворадикальних студентських організацій «Федайнов» і «Моджахедин», яка опиралась на насильницькі методи боротьби силами невеликих партизанських груп. Однак діяльність усіх лівих організацій була незначною в потоці виступів інших опозиційних сил, а окремі акції активістів партії Туде та студентських організацій носили в цілому ізолюваний характер [10, с. 136].

В ході поширюваних масових виступів лідери двох основних опозиційних течій – Національного фронту і шиїтського духовенства – на початку листопада зробили кроки для вироблення спільної політичної платформи в боротьбі з шахським режимом. Заклики до повалення царської династії викликали сильне занепокоєння іранського монарха. У цих умовах він спробував зберегти трон, вдавшись до допомоги вірної йому армійської верхівки. Військовий уряд за допомогою жорстоких репресій намагався придушити масовий антишахський рух. 24 грудня в Тегерані армійськими частинами була розстріляна багатотисячна антиурядова і антимонархічна маніфестація. Кривава розправа ще більше розпалила обстановку в країні. В 1978 р. остаточно стало ясно, що військовий уряд генерала Г. Р. Азхарі не в змозі стабілізувати положення в країні. Місію сформувати цивільний кабінет «національного примирення» на рубежі 1978 і 1979 рр. узяв на себе Бахтіяр. Дручення шаха Бахтіяру очолила уряд було оцінено опозицією як відчайдушна спроба врятувати престол навіть ціною відмови від значної частки влади. Бахтіяр обіцяв скасувати закони воєнного часу, звільнити політичних ув'язнених, скасувати САВАК, припинити продаж нафти Ізраїлю і ПАР, відмовитися від виконання Іраном ролі «жандарма» Перської затоки.

Однак в Ірані і за кордоном мало хто був упевнений, що місія Бахтіяра увінчається успіхом, тим більше, що НФ виключив його зі своїх рядів. Глава

нового кабінету, прагнучи «випустити пар з котла», наполегливо домагався від'їзду шаха за кордон, проте не наполягав ні на його зреченні від престолу, ні на проведенні референдуму з питання про монархію. 16 січня 1979 р. після того, як меджліс (нижня палата парламенту) затвердив склад нового «закононого» уряду, шах залишив країну [7, с. 154].

Ці події відкрили новий, третій етап іранської революції, коли влада виявилася в руках представника поміркованого прозахідного крила світської опозиції. Але оскільки в сформованих умовах опозиція зберігалась як і раніше, Бахтіяр в очах революційних сил був тільки шахським ставлеником.

Ця обставина є дуже важливою для розуміння подальших подій революції. Основний зміст нового її етапу становило протиборство двох політичних програм: програма Хомейні передбачала продовження «революції знизу» аж до створення «ісламської республіки» з її релігійно-егалітарним ідеалом, і програма Бахтіяра, спрямована на здійснення буржуазно-демократичної «республіки зверху», коли діяльність духовенства повинна бути обмежена лише релігійною сферою [8, с. 176].

Помітною рисою нового етапу революції стало виникнення двовладдя. Поряд з безсилим урядом Бахтіяра, повсюдно створювалися революційні ісламські комітети зі штаб-квартирами в мечетях. Фактично безперервний страйковий рух охопив близько 4 млн. робітників і службовців. У цих умовах для остаточного відсторонення від влади уряду Бахтіяра необхідним був лише невеликий, але рішучий поштовх. Ним стало прибуття 1 лютого 1979 р. в Тегеран аятоли Хомейні, що оголосив у лютому про створення Тимчасового революційного уряду на чолі з М. Базарганом. Вирішальні події розгорнулися в ніч на 10 лютого на навчальній базі ВПС в містечку Фарахабад під Тегераном, де сталося зіткнення між частинами, вірними шахові, і підрозділами, що напередодні брали участь в народних демонстраціях. Це зіткнення викликало збройне повстання в столиці, в результаті якого вся реальна влада зосередилася в руках Ісламської революційної ради (ІРР), яка очолила діяльність партій ісламської республіки (ІІР), ісламських комітетів, революційної гвардії, ісламської міліції та трибуналів [3, с. 106].

Повалення шахського режиму вимагало законодавчого оформлення, яке юридично закріпило б перемогу революційних сил в країні. 22 лютого було офіційно оголошено про проведення референдуму щодо майбутнього політичного устрою Ірану, який завершився 1 квітня проголошенням Ісламської Республіки Іран.

Аналіз іранської революції свідчить про те, що іслам в наші дні може стати важливим засобом мобілізації мас. Теза про ісламське суспільство, як про якісну нову формацію, в корені відмінну як від капіталістичних, так і соціалістичних зразків, рідниці Хомейні та його однодумців з багатьма теоретиками «ісламського» або «арабського» соціалізму в деяких країнах арабського Сходу [9, с. 121].

Посилене прагнення провладних шиїтських лідерів до «ісламізації» Ірану і перетворенню його на теократичну державу стало викликати занепокоєння у ліберальній буржуазії і деяких представників лівих організацій (зокрема, «моджехединів» і «федайнов»). Продовжувало зберігатися двовладдя: ІРС і так звані комітети Хомейні, з одного боку і уряд Базаргана з іншого. В країні виникли десятки партій, тільки в одному Тегерані виходило 160 газет, що відбивали політичні устремління різних соціальних сил. Не було єдності і серед духовенства, зокрема, другий за впливом після Хомейні шиїтський лідер аятола Шаріатамадарі зайняв стриману позицію відносно перетворень, що здійснювалися під релігійним прапором.

Обстановка в країні різко загострилася на початку серпня 1979 р. коли відбулися вибори до Національної консультативної ради, покликаної розробити і затвердити проект конституції Ісламської Республіки. До її складу увійшли переважно представники шиїтського духовенства, так як керівництво НФ відмовилося, а ліві сили були усунені від участі у виборах. Коли з'ясувалося, що конституції буде надано теократичний характер, почалися масові виступи членів деяких організацій, а також інтелігенції та ліберальної буржуазії. Значно активізувалися промонархічні елементи. У відповідь шиїтське духовенство заборонило видання всіх газет і журналів, публікації яких «суперечили інтересам ісламської держави», в тому числі і органу ЦК партії Туде, газети «Марді» («Народ»), хоча комуністи в цілому зберігали лояльність до «курсу Хомейні» [5, с. 231].

На початку листопада 1979 р. Хомейні вдалося тимчасово послабити конфронтацію політичних сил країни і згуртувати переважно більшість іранського народу, використовуючи новий вибух антиамериканських настроїв, викликаний захопленням співробітників посольства США в Тегерані, звинувачення в шпигунстві (4 листопада). Ця акція, за заявою МЗС Ірану, стала «реакцією на ігнорування американською адміністрацією вимог іранського народу», зокрема, про видачу шаха М. Р. Пехлеві і поверненні Ірану награбованих ним багатств, що знаходяться в авуарах американських банків. Захоплення американських заручників поклало початок новому етапу в розвитку революції, який ознаменувався розривом відносин з США і анулюванням усіх

договорів і угод з цією країною, а також відставкою уряду Базаргана і обіцянкою глибоких соціальних реформ, спрямованих на поліпшення економічного становища трудящих [7, с. 89].

В результаті перемоги революції верховна влада Ірану перейшла в руки релігійно-політичних діячів шиїтів та пов'язаних з ними буржуазних політиків. Відносно політичного і соціального устрою іранської держави у нових керівників була відсутня єдина і чітка думка. Проте було очевидно, що висунута релігійними діячами концепція ісламського правління припускає значне посилення позицій шиїтського духовенства в політичній структурі країни. Крім того, ще до перемоги революції стало ясно, що аятола Хомейні в новій державі займе надзвичайно високе становище [7, с. 94].

Багато ліберально-буржуазних лідерів були вимушені прийняти ідею аятоли Хомейні про заміну конституційної монархії республікою мусульманського ладу, що дало їм можливість увійти до складу революційного уряду. Деякі буржуазні демократи наприклад, відомий юрист Хедаятолла Матин-Дафтарі і його однодумці, відмовилися піти цим шляхом, ставши в опозицію до нової влади. В результаті в рядах ліберальної буржуазії і буржуазних демократів, що входили в Національний фронт, Національно-демократичний фронт і близькі до них за духом організації, стався розкол. Це ще більше зміцнило позиції прибічників Хомейні. Досягти єдності не вдалося і в таборі лівих сил. Багато лівих угруповань виступили проти нового режиму. Лише НПП і «більшість» організації «Федаяне халк» із самого початку підтримали нову владу [5, с. 107].

Хоча політичний спектр після краху шахського режиму став ще різноманітнішим, ніж до революції, спочатку основна боротьба за владу розгорнулася між тими політичними силами, які опинилися при владі після лютого повстання 1979 р. Вже в перші місяці в рядах нового політичного керівництва виділилися два угруповання, що відповідали двом основним ідейно-політичним течіям, які формувалися в країні, радикально-буржуазно-ісламська та ліберально-буржуазна.

Ліберальні політики, що увійшли до тимчасового уряду, – М. Базарган, К. Саїджабі, А. Амір-Ентезам, Е. Йазді та ін. – прагнули перетворити кабінет на орган влади, здатний сформулювати політику нової держави відповідно до спрямувань класу, інтереси якого вони виражали. Головні зусилля цих діячів були спрямовані на те, щоб пригальмувати революційний процес, перешкодити здійсненню радикальних перетворень і сприяти зміцненню капіталістичних тенденцій в соціально-економічному розвитку. Зрозуміло, ці цілі могли бути досягнуті лише в результаті усунення радикальних релігійних діячів від влади або хоч би значного послаблення їх позицій. Проте лінія лібералів була розгадана Хомейні і його послідовниками з середовища дрібнобуржуазних діячів. Почалося суперництво між цими двома угрупованнями [3, с. 167].

Хомейні твердо тримав руку на пульсі політичного становлення нового режиму. 5 лютого 1979 р. він видав указ, зобов'язуючий М. Базаргана провести референдум з питання про утворення в країні ісламської республіки. Він відкинув пропозицію більшості «Народних федайнів» про назву «Народно-демократична республіка». Він також негативно оцінив назву «Демократична Ісламська Республіка», хоча вона підтримувалася багатьма суспільно-політичними групами, включаючи учнів деяких теологічних центрів. Аятола взагалі уникав використання терміну «демократія», вважаючи, що він асоціюється із Заходом. Бюлетень містив лише одне питання: чи «Згодні ви з утворенням в Ірані Ісламської Республіки?». Члени і послідовники ряду продемократичних і лівих організацій бойкотували референдум. Проте більшість тих, хто брав участь у референдумі підтримали ідею про утворення в Ірані Ісламської Республіки. 1 квітня було проголошено днем утворення Ісламської Республіки Іран. Цей день, згідно Хомейні, став початком «правління» в країні Аллаха [3, с. 168].

У грудні того ж року була прийнята нова конституція країни, в якій було спеціально обумовлено, що вища влада в країні належить духовенству в особі імама Хомейні (після його смерті – його наступникові), а цивільну політичну владу здійснюють президент, медріс і прем'єр. Державна, кооперативна і приватна власність – три сектори економіки нової республіки. Втручання і вплив західних держав ліквідовуються. Країна принципово відкидає капіталізм і комунізм і протиставляє їм власний, «ісламський» дух розвитку.

Розвиток країни по обраному шляху дещо призупинився. Капіталістичний вільний ринок продовжував існувати в обмеженому вигляді, як існував і найпотужніший, створений зусиллями шаха, державний сектор в економіці. Але в умовах протистояння Ірану, спочатку мало не всьому світу, потім в основному країнам Заходу (в першу чергу – США), говорити про тривалий розвиток капіталістичних зв'язків доводиться з обережністю. Адже якщо вони і продовжували більш менш активно розвиватися, то тільки в тих сферах, які були життєво необхідними для країни, – в реалізації іранської нафти та закупівлі зброї, необхідної для війни [8, с. 203].

Висновки. Події в Ірані 1978-1979 рр. розпочали реальні і дуже значні перетворення. На зміну колишнім владним структурам прийшли абсолютно нові сили, що мали нове мислення і абсолютно інші ціннісні установки. Оцінюючи революцію, варто зазначити, що з точки зору характеру передумов революція 1978-1979 рр. вона розвивалася за типом класичних соціальних революцій.

«Ісламську революцію» можна охарактеризувати наступним чином: за характером, рушійними силами і методами боротьби як народну; за основною спрямованістю як антимонархічну та антиамериканську; за соціальним змістом як буржуазну (при певних антикапіталістичних тенденціях), за керівною роллю і організаційно-ідеологічною основою як ісламську.

Проте дії Ісламської Республіки Іран як усередині країни, так і на міжнародній арені говорять про взаємозв'язок із загальносвітовим порядком. Політична діяльність Ірану здійснюється на основі взаємодії традиційних принципів шариату із завданнями, що формуються відповідно до реалій, витікаючих з державної необхідності і особливостей поточного століття. Ці два чинники відбиваються і в зовнішній політиці ІРІ. Іран, закликаючи до ісламської єдності, одночасно враховує і свої національні інтереси.

Джерела та література

1. Агаев С. Л. Іран в прошлом и настоящем / С. Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 243 с.
2. Агаев С. Л. Иранская революция, США и международная безопасность: 444 дня в заложниках / С. Л. Агаев. – М.: Наука, 1986. – 254 с.
3. Алиев С. М. История Ирана. XX век / С. М. Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН; Крафт+, 2004. – 648 с.
4. Алиев С. М. Антимонархическая и антиимпериалистическая революция в Иране / С. М. Алиев // Народы Азии и Африки. – 1979. – № 3. – С. 45-58.
5. Арабаджян А. З. Сверхдержавы и исламская республика Иран. Иран: ислам и власть / А. З. Арабаджян. – М.: Наука, 2002. – 237 с.
6. Арабаджян А. З. Иранская революция. 1978-1979. Причины и уроки / А. З. Арабаджян. – М.: Наука, 1989. – 561 с.
7. Дорошенко Е. А. Шиитское духовенство в двух революциях: 1905-1911 и 1978-1979 гг. / Е. А. Дорошенко. – М.: Ин-т востоковедения РАН, 1998. – 243 с.
8. Кокотов С. А. Принципы фундаментализма в политической системе Ирана / С. А. Кокотов // Религия, устроения, идеология в истории. – Брянск: Брянский гос. пед. ун-т, 1996. – С. 54-67.
9. Складар Л. Е. Становление новых органов власти в Иране (1978- 1981 гг.) Иран: история и современность / Л. Е. Складар. – М.: Наука, 1983. – 298 с.
10. Федорова А. С. Тридцать лет исламской революции в Иране / А. С. Федорова. – М.: Пробел 2000, 2009. – 340 с.

УДК: 94:355.01(470+571+73) «1979/1985»

В. Покляцька

ДРУГА ХОЛОДНА ВІЙНА: ЗАГОСТРЕННЯ РАДЯНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ (1979-1985 РР.)

У статті проаналізовано причини та основні риси загострення конфронтації у першій половині 1980-х рр. Висвітлено зміни у зовнішній політиці наддержав упродовж даного етапу глобального протистояння. Виявлено, що досліджуваний період можна називати Другою холодною війною.

Ключові слова: Друга холодна війна, гонка озброєнь, біполярне протистояння, СРСР, США.

This article analyzes the reasons and main features of the aggravation of the confrontation in the first half of the 1980s. The main changes in the foreign policy of the superpowers during this phase of global confrontation are covered. It is stated that this period can be named as the Second Cold War.

Keywords: Second Cold War, the arms race, bipolar confrontation, USSR, USA.